

УДК 340.15+347 (477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-2-3>**Валентина КУРИЛЯК,***orcid.org/0000-0001-5245-9700**доктор філософії, доцент,
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) v.kuryliak@ugi.edu.ua***Олександр КОВРОВ,***orcid.org/0000-0004-5899-3411**студент II курсу гуманітарного факультету
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) olexandr_kovrov@ukr.net*

ПРОЯВ ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЯ СТАРОЗАВІТНЬОГО ГЕРОЯ ЯКОВА

Актуальність теми дослідження насамперед обумовлюється тим, що у сучасній повсякденності проявлення принципу причинно-наслідкового зв'язку є невід'ємною частиною людського життя. Кожна людина незалежно від того подобається їй це чи ні підкоряється цьому закону. У дослідженні вивчено домінуючі культурні парадигми в яких існує людина безпосередньо, зокрема ті, які взаємодіють з її світоглядом, впливають на нього, а в деяких випадках, коли людина займає пасивну роль щодо власного становлення та оточуючих, навіть формують його. Встановлено, що нехтування принципом причинно-наслідкового зв'язку не тільки на фізичному, але й на духовному рівні існування людини є пагубним. Актуальною проблемою, що призводить до особистісного руйнування індивіда та як наслідок до соціальних деструктивних процесів, які проявляються в світі є заявлена проблематика. Дослідження та обґрунтування даного аспекту, акцент на розумінні ключового, домінуючого життєвого принципу зв'язку причини та наслідку дозволить знайти відповіді на питання, яким чином необхідно будувати людську діяльність на основі фундаментальних законів існування світу з метою індивідуального та загальносвітового подальшого благополуччя. Визначено, що направленість людських дій та вчинків зумовлюється загальними цінностями, які вона «сповідує», принципами, які вона вважає авторитетними. Автори переконані, що світоглядні концепції, якими б популярними вони не були в тій чи іншій культурі не в змозі представити адекватну альтернативу реально існуючим законам, вона може встановити тільки ілюзію даної альтернативи. В ході дослідження проведено аналіз принципів причинно-наслідкових зв'язків, основною проблематикою яких є їх латентний характер проявлення щодо ясного, раціонального розуміння та сприйняття. Одним з найкращих прикладів проявлення даних принципів бачаємо в каузальності життєвих подій біблійного патріарха Якова в книзі Буття з 25 по 35 розділи. Ця історія і є змістовим компонентом, довкола якого проводиться дослідження. Окрему увагу присвячено тому, яким чином Яків своїми силами намагається отримати первородство. Такий характер розвитку подій в житті патріарха Якова підкреслює особливу наслідковість його власних вчинків і підкреслює принцип, що дії, породжені негативною, егоїстичною мотивацією завжди рано чи пізно обертаються проти того, хто був початковим рушієм цього ланцюга. Ця частина життя патріарха являється негативною ілюстрацією проявлення причинно-наслідкового зв'язку.

***Ключові слова:** Яків, книга Буття, причини і наслідки в житті, Біблія та життя, характер людини.*

Valentyna KURYLIAK,
orcid.org/0000-0001-5245-9700

PhD, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Philosophy, Theology and History of the Church
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) v.kuryliak@ugi.edu.ua

Oleksandr KOVROV,
orcid.org/0000-0004-5899-3411

II year student of the Faculty of Humanities
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) olexandr_kovrov@ukr.net

MANIFESTATION OF CAUSE-EFFECT RELATIONSHIPS IN HUMAN LIFE AS AN EXAMPLE OF THE LIFE OF THE OLD TESTAMENT HERO JACOB

The relevance of the research topic is primarily determined by the fact that in modern everyday life the manifestation of the principle of cause and effect is an integral part of human life. Every person, regardless of whether he likes it or not, obeys this law. The research examines the dominant cultural paradigms in which a person directly exists, in particular those that interact with his worldview, influence him, and in some cases, when a person takes a passive role in relation to his own development and those around him, even shape it. It has been established that neglecting the principle of causality is harmful not only at the physical, but also at the spiritual level of human existence. The stated problem is an actual problem that leads to the personal destruction of an individual and, as a result, to social destructive processes that are manifested in the world. Research and substantiation of this aspect, an emphasis on understanding the key, dominant life principle of the connection of cause and effect will allow to find answers to the question of how it is necessary to build human activity on the basis of the fundamental laws of the existence of the world for the purpose of individual and global further well-being. It is determined that the direction of human actions and deeds is determined by the general values that it «confesses», principles that it considers authoritative. The authors are convinced that worldview concepts, no matter how popular they are in one or another culture, are unable to present an adequate alternative to actually existing laws, they can only establish the illusion of this alternative. In the course of the study, an analysis of the principles of cause-and-effect relationships was carried out, the main problem of which is their latent nature of manifestation in relation to clear, rational understanding and perception. One of the best examples of the manifestation of these principles can be seen in the causality of life events of the biblical patriarch Jacob in the book of Genesis from chapters 25 to 35. This story is the content component around which the research is conducted. Particular attention is paid to how Jacob tries to obtain the birthright by his own efforts. This character of the development of events in the life of Patriarch Yakov emphasizes the special consequence of his own actions and emphasizes the principle that actions generated by negative, selfish motivation always sooner or later turn against the one who was the initial driver of this chain. This part of the patriarch's life is a negative illustration of the manifestation of cause and effect.

Key words: *Jacob, the book of Genesis, causes and consequences in life, the Bible and life, human character.*

*«Рано чи пізно кожен сідає
за банкетний стіл своїх вчинків»*

Роберт Льюїс Стівенсон

Актуальність теми дослідження насамперед обумовлюється тим, що у сучасній повсякденності проявлення принципу причинно-наслідкового зв'язку є невід'ємною частиною людського життя. Кожна людина незалежно від того подobaється їй це чи ні підкоряється цьому закону. У дослідженні вивчено домінуючі культурні парадигми в яких існує людина безпосередньо, зокрема ті, які взаємодіють з її світоглядом, впливають на нього, а в деяких випадках, коли людина займає пасивну роль щодо власного становлення та оточуючих, навіть формують його. Встановлено, що нехтування принципом причинно-наслідкового зв'язку не тільки на фізичному, але

й на духовному рівні існування людини є пагубним. Актуальною проблемою, що призводить до особистісного руйнування індивіда та як наслідок до соціальних деструктивних процесів, які проявляються в світі є заявлена проблематика. Дослідження та обґрунтування даного аспекту, акцент на розумінні ключового, домінантного життєвого принципу зв'язку причини та наслідку дозволить знайти відповіді на питання, яким чином необхідно будувати людську діяльність на основі фундаментальних законів існування світу з метою індивідуального та загальносвітового подальшого благополуччя. Визначено, що направленість людських дій та вчинків зумовлюється загальними цінностями, які вона «сповідує», принципами, які вона вважає авторитетними. Автори переконані, що світоглядні концепції, якими б популярними вони не були в тій чи іншій культурі не в змозі

представити адекватну альтернативу реально існуючим законам, вона може встановити тільки ілюзію даної альтернативи. В ході дослідження проведено аналіз принципів причинно-наслідкових зв'язків, основною проблематикою яких є їх латентний характер проявлення щодо ясного, раціонального розуміння та сприйняття. Одним з найкращих прикладів проявлення даних принципів вбачаємо в каузальності життєвих подій біблійного патріарха Якова в книзі Буття з 25 по 35 розділи. Ця історія і є змістовим компонентом, довкола якого проводиться дослідження. Окрему увагу присвячено тому, яким чином Яків своїми силами намагається отримати первородство. Такий характер розвитку подій в житті патріарха Якова підкреслює особливу наслідковість його власних вчинків і підкреслює принцип, що дії, породжені негативною, егоїстичною мотивацією завжди рано чи пізно обертаються проти того, хто був початковим рушієм цього ланцюга. Ця частина життя патріарха являється негативною ілюстрацією проявлення причинно-наслідкового зв'язку.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням теми життя патріарха Якова займалися низка вчених, які як правило окрім іншого акцентували свою увагу й на значенні його вчинків та наслідках, до яких вони призводили. До прикладу в книзі «Вступ до Старого Заповіту» під редакцією професора Старого Заповіту М. Мангано говориться, що основною причиною втечі Якова та загрози його життю були хитрощі щодо передачі первородства спочатку по відношенню до брата (Ісава), а згодом і обман батька (Ісака), що привело його в чужу землю, де він в свою чергу був обманутий вже своїм тестем Лаваном (Мангано, 2007). Продовжуючи цю думку, в контексті розгляду питання первородства А. Мурсалова вказує на те, що Яків та його дружини не отримали від Лавана того, що їм повинно було належати згідно законів того часу (Мурсалова, 2016). Ще більший акцент на цьому робить Д. Берковіч говорячи, що Яків був «безжально обманутий та ображений» Лаваном, а також піднімає тему сімейного життя патріарха: з одного боку він вказує на те, що полігамний брак в той час був певним показником статусності, але на практиці це призвело до сімейних проблем (Berковић, 2018). В свою чергу Р. Девідсон (Університет Ендрюса, США) в своїй книзі «Полум'я Яхве» також звертає увагу на сферу сімейного життя патріарха та говорить, що полігамія в його шлюбі в результаті мала дисфункційний характер та призвела до сумних наслідків, які проявлялись у вигляді ревності, мстивості та

формування негативних рис особистості у його дітей (Девідсон, 2015). О. Цимбалюк відмічає те, яким чином відбулась зміна поглядів на життя патріарха в патристичний період церкви та під час реформації: якщо отці церкви дивились на цю біблійну постать позитивно, то діячі реформації створили альтернативний, здебільш негативний його образ, але все-таки автор в своїй роботі показує патріарха Якова як «досконалу людину» і говорить про те, що така інтерпретація його постаті найбільш оптимальна для розуміння біблійного наративу (Цимбалюк, 2021). Враховуючи вищенаведене, можна сказати, що приклад життя патріарха Якова є яскравою ілюстрацією залежності вибору людини та його послідовного результату, тобто проявлення причинно-наслідкового зв'язку. Отже, вбачаємо за необхідне дослідити тему причинно-наслідкового зв'язку в житті людини, оскільки розуміння даного принципу є необхідним для успішного становлення особистості. Ця проблематика є актуальним науковим напрямком сучасності з її нагальними проблемами суспільного характеру та потребою в побудові благополучного соціуму. Саме тому метою дослідження є визначення прикладу прояву причинно-наслідкових зв'язків в житті людини на основі контексту історії Якова із книги Буття з 25 по 35 розділи.

Основні результати дослідження. Визначення поняття причинно-наслідкового зв'язку полягає в тлумаченні пов'язаних між собою слів «причина» та «наслідок» (як результат) і часто замінюється поняттями обумовленість, зворотний зв'язок та причинність (каузальність). Розглянемо значення цих термінів та встановимо яким чином даний принцип може бути застосований в соціальній взаємодії та безпосередньо в житті кожного окремого індивіда.

Малий академічний словник представляє загальне значення обумовленості як залежність від деяких причин, тобто необхідність (наслідок) витікає з деяких умов (Малий академічний словарь). Словник Ожегова визначає поняття причинності як взаємний зв'язок явищ, в виникненні та розвитку яких одне служить причиною, а інше – наслідком, тобто одне породжується іншим (Толковий словарь Ожегова). Такий зв'язок, в якому одне послідовно є наслідком іншого, і називається каузальним. В свою чергу укладачі «Начал современного естествознания» Савченко та Смагін додають, що наслідок, викликаний деякою причиною, сам стає причиною і породжує новий наслідок і т. д., що і є причинно-наслідковим зв'язком (Савченко, 2006). Варто відзначити, що причинно-наслідковий зв'язок є не просто безперервним,

послідовним ланцюгом подій, в якому є причина як початок ланцюга та результат як його закінчення і вони вже більше ніколи не зустрічаються. Частіше всього це системи, в яких дані складові постійно взаємодіють між собою, і де наслідок в свою чергу впливає в зворотному напрямку на першопричину. Такі явища можна спостерігати на рівні фізичних законів природи (Дедю, 1989), вони називаються зворотним зв'язком. В загальному сенсі під цим поняттям можна розуміти зворотний вплив будь-якого процесу на його протікання чи на його причину (Философский энциклопедический словарь, 1983).

Необхідність вищенаведених пояснень механістичного характеру викликана тим, що діяльність людини також являється прикладом прояву причинно-наслідкового зв'язку. Але складність даного твердження полягає в тому, що не на всіх рівнях людської діяльності дана каузальність проявляється одразу видимим, зрозумілим для кожної людини чином. Можна з впевненістю говорити про прояв цього принципу на доступному, елементарному, візуально-фізичному рівні: слідування природним правилам, законам харчування і т.д., або ж навпаки їх нехтування, одразу відображається на практичному житті, що в свою чергу визначає саму можливість існування окремого індивіда. Інша справа прояв причинності в сферах діяльності людини, які вважаються більш «високими». Це рівні емоційної, психологічної, духовної діяльності, на яких взаємозв'язок вчинків і навіть думок можна назвати екзистенційною каузальністю.

Домінуючі культурні парадигми в яких існує людина безпосередньо взаємодіють з її світоглядом, впливають на нього, а в деяких випадках, коли людина займає пасивну роль щодо власного становлення та оточуючих, навіть формують його. Дивлячись на сучасний стан науки, яка з точки зору сучасних економічних інвестицій являється передовою сферою та на яку більшим чином покладають надії майбутнього розвитку суспільства, можна з впевненістю сказати, що приблизно з середини XVII століття людство вибрало шлях раціоналістичної гносеології, тобто намагання механістичного пізнання світу, розкладання його «на атоми». Тому не дивно, що розгляд питання проявлення причинно-наслідкового зв'язку на духовному рівні оминається стороною серйозних наукових досліджень, адже цього не дозволяє сформований науковий інструментарій. Але необхідно відзначити, що ще з XVI століття, в період виникнення епохи гуманізму, яка й заклала підвалини сучасного наукового погляду, не відкидався

факт можливості існування законів, що виходять за межі людського раціоналістичного пізнання. Одним з таких прикладів є сучасне відношення до законів творіння й існування людства з теїстичної точки зору, викладених в Біблії, а саме декалогу (десяти заповідей). Більшість гуманістів, матеріалістів та навіть атеїстів (якщо вони не є послідовниками морального релятивізму) одразу ж відкидають значення перших чотирьох заповідей, які стосуються відносин людини з Богом як несуттєві і неіснуючі з їх точки зору питання. Але в той же час не заперечують практичну цінність останніх шести, регулюючих міжособистісні відносини. В такому випадку постає наступне запитання: як взагалі можна визначити цю практичну цінність? Як можна пояснити механізм дії духовних законів від початкової причини до її наслідку, особливо враховуючи те, що спосіб вивчення, дослідження та пояснення будь-яких існуючих явищ є сьогоденною мовою наукової методології? На основі чого ми можемо стверджувати, що красти, говорити неправду, чинити перелюб є негативними проявами людської діяльності? Проблема в тому, що ми не бачимо як діють ці закони, але на власному досвіді можемо спостерігати їх наслідки. Депресії, зіпсовані відносини, зруйновані сім'ї і т.д. є видимими проявами порушення фундаментальних законів існування людини і від цих наслідків не виходить позбутися простим чином. Тому принцип причинно-наслідкового зв'язку є невід'ємною частиною життєвого досвіду кожної людської особи, а також явищ і об'єктів матеріального характеру. Повне пояснення дії такої каузальності на даному етапі існування людини залишається поза межами її пізнання, але більшість погодиться, що вона проявляється повсякчас і кожен може бачити її вплив. Одна з важливих характеристик цього впливу полягає в тому, що людина як суб'єкт дії сама в деякій мірі є тим, хто створює вчинками своє власне майбутнє, «програмує» його на «благословення» чи «прокляття». Це можливо завдяки слідуванню, або ж навпаки відкиданню духовних законів, згідно яких існує світ. Оскільки жодна людина не в силах підкорити дію цих принципів своїй волі, її життя і благополуччя повністю залежить від того, яким чином вона вміє «грати» по цим духовним правилам. Тому залежність причини та наслідку можна назвати фундаментальним принципом людської діяльності, що впливає на сам факт життя, визначає та формує його.

Отже, згідно з наведеним нехтуванням принципом причинно-наслідкового зв'язку не тільки на фізичному, але й на духовному рівні існування

людини є пагубною, але в той же час актуальною проблемою, що призводить до особистісного руйнування індивіда та як наслідок до соціальних деструктивних процесів, які проявляються в світі. Тому дослідження та обґрунтування даного аспекту, акцент на розумінні ключового, домінуючого життєвого принципу зв'язку причини та наслідку дозволить знайти відповіді на питання, яким чином необхідно будувати людську діяльність на основі фундаментальних законів існування світу з метою індивідуального та загальносвітового подальшого благополуччя.

Якими ж моделями поведінки керується людина при прийнятті власних рішень, що в свою чергу спричиняє ланцюгову реакцію, яка виходить за межі зони особистих інтересів? Більшість наукових досліджень на дану тему на сьогоднішній день мають соціально-економічний характер та вивчають поведінку людини в залежності від цінностей встановлених культурними межами даного поняття. Одним з прикладів таких досліджень є дані, які приблизно однаково чином можна трактувати в межах всього пострадянського простору, показують наступний розподіл населення в залежності від наявної цінносно-аксіологічної стратифікації в суспільстві: традиціоналісти становлять – 29,6%; традиційні консерватори (помірна периферія колективного електорату) – 7,8%; анархісти (неадаптовані носії ідей соціальної справедливості) – 20,8%; ліберали-індивідуалісти (модерністи в чистому вигляді з індивідуалістичними поглядами) – 29%; неоконсерватори (за різні реформи, але з опорою на традиційні цінності) – 12% (Бондаренко, 2008). Проте, як вже було зазначено, по-перше дані дослідження вказують на традиціоналістський, поверхневий шар сформованих матеріалістичних інтересів сучасності, а по-друге ще раз підкреслимо, що дана сфера є не єдиним можливим способом опису людського існування і не повністю пояснює більш «високі» сфери життя.

Направленість людських дій та вчинків зумовлюється загальними цінностями, які вона «сповідує», принципами, які вона вважає авторитетними. По-суті цінності являються основою передбачуваності людської поведінки, яка визначається не тільки раціональною, але інколи й ірраціональною причинністю. Спостерігаючи сучасні моделі поведінки можна відзначити, що окремі культури, нації, соціальні структури на глобальному рівні так само як і кожна окрема особа на рівні індивідуальному керуються цілим розгалуженням ціннісних характеристик, що відносяться до різних моральних, етичних, поведін-

кових параметрів. Яким чином можна пояснити таку різноманітність моделей людської поведінки, таке розмаїття акцентів, що формують та спричиняють подальші дії людини як соціально-активного суб'єкта? Згідно з даними класичних наук таких як антропологія, історія, культурологія, філософія та ін. за весь період розвитку людства з давнини до сучасності домінували три найголовніші парадигми мислення, які з одного боку були інтелектуально-рефлексійними проявами аналізу людиною навколишнього середовища (самої себе, сенсу та мети свого існування), а з іншого формували масовий світогляд соціуму загалом. До цих парадигм відноситься традиційна, класична світоглядна концепція, модернізм та постмодернізм.

Традиційний світогляд являє собою такий погляд на людину, людство та все існуюче, що є результатом особистісної креації або ж формування під впливом вищих, надприродних законів. Згідно з цією парадигмою все існуюче, як і діяльність самої людини підкоряється фундаментальним принципам, згідно з якими існує світ. Тому носії такої світоглядної думки при прийнятті певних індивідуальних рішень та при побудові міжособистісних взаємовідносин розуміють, що будь-яка їх діяльність має певні наслідки, що регулюються «вищими», надприродними, духовними законами. Традиційну, класичну позицію також прийнято називати релігійною, тому до неї можна віднести весь спектр існуючих людських вірувань від архаїчного поганства, що вбачало існування людини як циклічну космогонію, запущену різними варіантами божественних пантеонів (Еліаде, 1998) до сучасних класичних монотеїстичних релігій, які бачать світ як результат творіння єдиного Бога. Представники такого світогляду в більшості своїй вважають причинно-наслідковий принцип одним з головних принципів людського існування.

Наступним світоглядним концептом, який історично виник після класичного є модернізм. Причина його виникнення розтяглася на довгий період: з одного боку все розпочалося з реакції на крайнощі проявлення домінуючої релігійної думки в Європі, що сформувалась в Середні віки (релігійні війни, невідповідність життя духовенства декларованим принципам тощо), внаслідок чого виник рух Відродження і зокрема гуманізм, що поставив людину в якості головного об'єкта уваги; й умовним закінченням формування даної парадигми вважається виникнення в 19 ст. теорії еволюції, яка закріпила в суспільстві перевагу матеріалістичних поглядів. Як вказує М. Еліаде відбулось розділення способів сприйняття світу

на «священне» та «світське» – «це два способи буття в світі, дві ситуації існування, що приймаються людиною в ході історії. Ці два способи буття в Світі представляють інтерес не тільки для історії й соціології, не тільки як об'єкт історичних, соціологічних і етнографічних досліджень. Бо священний та світський способи існування свідчать про відмінність положення, яке займає людина в Космосі» (Элиаде, 1994). Модернізм суттєвим чином вплинув на формування поведінкових моделей людини зі зміщенням акцентів в сторону матеріалізму та в деякій степені призвів до нехтування традиційними етичними та моральними принципами. Вони набули ситуаційний характер та почали вважатися не обов'язковими. Посеред цілої плеяди відомих діячів модерністського періоду для прикладу можна відмітити Зігмунда Фрейда, теорії якого без перебільшення змінили моральне обличчя світу. Професор історії Гарвардського університету Ніл Фергюсон, розглядаючи причини спочатку економічного зростання Заходу, а згодом розвитку тенденцій до його занепаду, в своїй книзі «Цивілізація» розглядає і моральні причини такого регресу: «Теорії Фрейда, з їхнім негативним ставленням до витіснення та прихованою симпатією до еротичного поривання, частково зіграли свою роль у підбурюванні європейців до заміни церкви на секс-шоп» (Фергюсон, 2018).

Розвиток та впровадження в суспільстві модерністських ідей з поступовим розповсюдженням принципів ігнорування навіть можливості факту існування законів, що можуть виходити за межі даного світогляду, ознаменувався виникненням в XXI столітті концепції постмодернізму. Згідно з постмодерністським світоглядом не існує жодного авторитетного джерела чи закону, з якого людина повинна обов'язково беззаперечно приймати для себе певний спосіб існування та модель поведінки. Тому кожен окремих індивід в своїй унікальності має право сам для себе вибирати критерії своїх вчинків та не рахуватись з іншими суб'єктами своєї взаємодії, у випадку, якщо їх погляди не співпадають. Більше того становлення постмодерністського мислення під впливом популярної, масової культури у вигляді маркетингових гасел «забий на правила» в різній формі їх проявлення, а також навмисних спроб зображення реальності в викривленій формі спричинило появу такого типу мислення, яке відомий французький філософ, культуролог та соціолог Жан Бодріяр назвав «симулякром», стійким культурним поглядом, якого насправді не існує. На сьогоднішній день неможливість опису виникнення

всіх форм гіперсаморефлексивної людської поведінки в рамках концепції постмодерну призвело до того, що деякі вчені запропонували нову парадигмальну концепцію опису культурних змін під назвою метамодерн (Vermeulen, 2010).

Можемо зробити висновок, що на даний момент основна алгоритмічна модель поведінки людини являє собою проявлення однієї з трьох вищенаведених парадигм, які формують світогляд людини і в певній мірі впливають на її вчинки. Проблема даної ситуації полягає в тому, що світоглядні концепції, якими б популярними вони не були в тій чи іншій культурі не в змозі представити адекватну альтернативу реально існуючим законам, вона може встановити тільки ілюзію даної альтернативи. Оскільки проявлення причинно-наслідкового зв'язку ми фактично бачимо в буденних реаліях людського існування, нехтування даним принципом може призвести до катастрофічних наслідків в залежності від масштабу вчинених дій (причини). Проведемо аналіз принципів причинно-наслідкових зв'язків, основною проблематикою яких як вже було зазначено є їх латентний характер проявлення щодо ясного, раціонального розуміння та сприйняття. Одним з найкращих прикладів проявлення даних принципів ми бачимо в каузальності життєвих подій біблійного патріарха Якова в книзі Буття з 25 по 35 розділи.

Починаючи з тексту Бут. 25:23 можна зрозуміти, що згідно з одкровенням, яке Бог дає Ревеці, Яків повинен бути отримувачем обітниць первородства (Мал. 1:2, 3; Рим. 9:12, 13), тієї самої обітниць, яка була дана патріархам Аврааму (Бут. 12:1, 2; 15:4, 7; 17:4, 8) та Ісаку (Бут. 26:2–4). Варто зазначити важливий момент, що згідно вказаних текстів обітниця первородства мала два важливі структурні елементи: 1) наслідування землі, яку обіцяє Бог та володіння нею; 2) велике потомство. Уже в такому стані речей можна побачити, що Бог з самого початку зацікавлений в благополучному житті як патріарха Якова, так і, виходячи з цього, кожної окремої людини, оскільки ми знаємо, що біблійні історії мають ще й внеконтекстний, архетипний характер. Як сказано в Бут. 12:3 носій Божої обітниць обраний для того, щоб стати «благословенням для всіх племен землі», стати частиною Божого плану спасіння. Тому в якості попереднього висновку можна зазначити принцип, який показаний в книзі Псалмів 37:5: «На Господа здай дорогу свою, і на Нього надію клади, і Він зробить». Оскільки Бог як Творець заклав певні принципи існування світу, знання даних принципів та слідування ним є запорукою благополучного життя людини.

З іншого боку кожен індивід як незалежна особистість, являючись носієм суверенного права свободи вибору, сам має змогу будувати своє життя. Подальший перебіг подій показує яким чином Яків своїми силами намагається отримати первородство: спочатку він хитрощами виманює його в брата (Ісава) (Бут. 25:29–34), а пізніше обманює заради цього батька (Ісака) (Бут. 26:34 – 27:41), при чому в такому випадку він порушує не тільки заповідь «Шануй свого батька...» (Вих. 20:12), але й повеління шанобливого ставлення до людей з обмеженими можливостями, оскільки Ісак на той час вже був сліпий (Лев. 19:14; П. Зак. 27:18). Тим більше в тексті П. Зак. 27:18 сказано, що той, хто діє таким чином названий «проклятим», при чому далі в текстах П. Зак. 30:19, 20 поняття такого «прокляття» розкривається в сенсі тих, хто «не слухається голосу Його (Бога)», тобто ігнорує встановлені Ним принципи й закони. З одного боку такі вчинки патріарха показують нам, що поведінка людини може бути в деякій мірі детермінована, оскільки на його бачення вплинула мати і сім'я загалом (лінія проявлення сімейного впливу дисфункційного характеру прослідковується ще від Авраама), але з іншого – цей чинник не є вирішальним в процесі становлення людини, в тому числі й процесі духовного становлення, в залежності від індивідуального бачення кожен робить свій власний вибір. Яків хоче отримати первородство «коротким», зручним для себе шляхом, до якого в більшості випадків схильна людина, але подальший розвиток подій показує, що порушення законів, які не є результатом людської креації, а навпаки являються апріорним поведінковим ареалом її існування, має наслідки несприятливого для неї характеру.

В результаті свого вчинку Яків все таки отримує первородство (Бут. 27:28, 29), але в даній обітниці нема згадки ні про «землю», ні про «потомків», що вже наштовхує на думку, що він в дійсності не отримав те, що йому було приготовано. Більше того в подальшому він вимушений втікати з дому він гніву Ісава й знаходить прихисток в Лавана, де починається новий виток подій, що яскраво відображають логічну послідовність неправильного вибору та його наслідку:

– він опиняється в рабстві в Лавана: працює по сім років за жінок, а також ще додаткових шість років в якості праці раба. Після чого він має право стати вільним на сьомий рік згідно законів того часу, але піти сам, бо все, що він отримав в цей час належить Лавану (прийшов ні з чим, так і повинен піти);

– в Бут. 27:19 Яків обманює батька та називає себе «перворідним». Наслідковий зв'язок цього вчинку прослідковується в тексті Бут. 29:26, де він під час одруження отримує не ту жінку, яку хотів (Лію замість Рахілі), яка також є «первородною». Таким чином обманутим вже виявляється сам Яків;

Яків не любить Лію, або ж, що більше відповідає оригінальному тексту «ненавидить» її (Бут. 29:31–33). Прогресивний нарратив даної історії показує нам, що внаслідок цього вже сини Лії «зненавиділи» сина Рахілі Йосипа (Бут. 37:4). В свою чергу Рахіль заздрить Лії (Бут. 30:1), а брати Йосипа (сини Лії) як наслідок заздрять йому (сину Рахілі) (Бут. 37:11).

Такий характер розвитку подій в житті патріарха Якова підкреслює особливу наслідковість його власних вчинків і підкреслює принцип, що дії, породжені негативною, егоїстичною мотивацією завжди рано чи пізно обертаються проти того, хто був початковим рушієм цього ланцюга. В даному випадку Біблія підіймає питання ґрунтовних положень існування світу, перебування та діяльності в ньому. Історія Якова з детальним описом його життєвих перипетій, активованих ним самим, як частина оповідального нарративу книги Буття, і Святого Письма загалом, обрана в якості ілюстративного, попереджувального зразка для кожної людини. «Не обманюйтесь, Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне! Бо хто сіє для власного тіла свого, той від тіла тління пожне. А хто сіє для духа, той для духа пожне життя вічне» (Гал. 6:7, 8). Ця частина життя патріарха являється негативною ілюстрацією проявлення причинно-наслідкового зв'язку. Але по відношенню щодо практичного існування людини в світі постає логічне запитання: що робити, якщо теоретичний індивід (соціум загалом) вже, так як і Яків, перебуває в стані «пожнання плодів» своїх вчинків? Після вже описаних подій в історії Якова відбувається переломний момент і вона набуває позитивного характеру, що проявляється у вигляді каузальної прогресії в сторону виправлення ситуації. Ця зміна спричинена подією, що описана в Бут. 32:24–30, тобто особливої зустрічі, коли він «бачив був Бога лицем у лице». Саме цей випадок спричинив зміну мислення Якова, зустріч з Богом призвела до того, що він зрозумів своє положення і що та ситуація, в якій він знаходився наразі викликана його власними діями, про що свідчить ще й те, що після цих подій він змінює свою модель поведінки. Згідно даного прикладу слідування біблійним принципам – це один з чинників виправлення вже сталої

негативної ситуації, оскільки вони є регулюючим фактором становлення життя людини. Тобто у вже складеній причинно-наслідковій системі бажання суб'єкта дії вчиняти згідно правил, які є результатом надлюдської креації, призводить до виправлення ситуації.

Подальша оповідь життєвих митарств Якова після «втєчі» від Лавана, яка стала можливою тільки після прямого втручання Бога (Бут. 31:29), а також після вже згаданої «зустрічі» з Богом біля потоку Яббок, продовжується подією, яка свідчить про корінне бажання Якова виправити свої помилки. З одного боку сам факт таких подій говорить про те, що наслідки попередніх вчинків в будь-якому випадку вплинуть на безпосереднє життя людини, але при цьому й надає можливість для зміни ситуації. Яків боїться зустрічатися зі своїм братом Ісавом, але при цьому йде на цю зустріч і в даний момент розвитку історії ми бачимо один з ключових моментів для розуміння того, як відбуваються кореневі зміни в житті патріарха. Тексти Бут. 33:10, 11 повідомляють про те як Яків «повертає» дарунок, благословення, яке насправді належало не йому, а Ісаву, тобто визнає свою провину. Визнання неправильності власних дій в порівнянні з фундаментальними принципами існування світу свідчать про розуміння необхідності змін в позитивну сторону і в свою чергу призводять до них.

Тільки в Бут. 35:1 ми знаходимо згадку про те як Бог нагадує Якову про ті обітниці, які він зі своєї сторони сам дав Йому в Бет-Елі, коли тікав з дому від гніву Ісава (Бут. 28:20-22). Яків повертається в Бет-Ель і виконує обітницю – побудувати жертівник, що повинен був стати центром поклоніння Богу. Свою обітницю духовного первородства, яку він повинен був прийняти, але вирішив здобути власними силами, Яків отримує тільки тут у Бет-Елі (Бут. 35:11, 12). Ця обітниця згідно Божого плану спасіння вже містить обітниці і про «наслідування землі», і про «велике потомство».

На прикладі Буття 25–35 ми бачимо яким чином проявляється причинно-наслідковий зв'язок в житті людини. Яків хотів швидким з людської точки зору чином, оминаючи наріжні принципи творіння, досягнути своєї цілі, але, вчиняючи так, неусвідомлено віддаляв себе від неї, оскільки такі дії суперечать положенням влаштованого світу. Але з іншого боку ми бачимо, що відхилення від цих норм не є вироком. Бог Сам створює для Якова умови, щоб він мав змогу виправити проблеми в його житті та сприяє цьому. Зв'язок причини та наслідку влаштований таким чином, що його практичне проявлення в житті людини може

мати, як ми вже побачили, і позитивний характер. «Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне!» (Гал. 6:7, 8).

Проявлення принципу причинно-наслідкового зв'язку таким чином – є невід'ємною частиною людського життя. Кожна людина незалежно від того подобається їй це чи ні підкоряється цьому закону. Відкидання даних принципів неминуче призводить до відповідних наслідків. Нехтування морально-етичними нормами, що встановлені Творцем, породжує стан, в якому суб'єкт як частина творіння ставить себе за його межі, тобто своїми власними діями «виводить», або ж «видаляє» себе з нього. Творіння має стабільний упорядкований характер, що підтримується саме фундаментальними законами творіння. Діяльність поза межами законів творіння – це наближення до стану неіснування, тобто будь-якої відсутності упорядкованої креації.

Методологія сучасної науки не в силах розкласти «на атоми» питання причинно-наслідкового зв'язку до практичного, раціонального сприйняття, але вивчення і розуміння даного принципу є надважливим фактором для усвідомлення проблем сучасного людства. Неспромога пояснити питання згідно сучасного наукового інструментарію не виключає сам факт існування проблеми. Ігнорування принципів існування, які стоять понад традиційним матеріалістичним сприйняттям вже зараз призводить до несприятливих змін на світовому, глобальному рівні. Комплексний підхід в дослідженні та слідуванні не тільки матеріальним законам, на яких робиться акцент новітніх досліджень, але й духовним, надприродним законам існування, які викладені в Біблії, являється важливим чинником для вирішення проблем сучасності.

Висновки. Причинно-наслідковий зв'язок не просто займає важливе місце в житті людини, але скоріше він являється саме тим фактором, що формує її життя. Оскільки суспільство є сукупністю «життів» окремих індивідів, в результаті можна зробити висновок, що завдяки їх постійній взаємодії причинно-наслідковий зв'язок впливає на становлення глобальної картини існування всього людства. Проявлення того, яким чином діє даний принцип в житті кожної окремої людини ми знаходимо в Біблії, як джерелі, що в тому числі являється й ілюстративним поведінковим посібником для формування особистості; цей принцип яскраво показаний в книзі Буття з 25 по 35 розділи, тобто історії життя патріарха Якова, про що й зазначають більшість дослідників біблійного тексту.

Дослідження принципів причинно-наслідкових зв'язків в житті людини, показує, що їм підкоряються всі процеси живої й неживої природи, не тільки на рівні матеріальних явищ, але дана каузальність проявляється й у безпосередній діяльності людини, навіть на духовному рівні. Ці сфери людської діяльності не завжди підкоряються раціональному поясненню, але їх результат являється видимим і в певній мірі зрозумілим кожному, що робить дані причинно-наслідкові закони фундаментальними принципами існування світу, за межі яких людина вийти не може: є шлях або підкорення цим законам, або ж у випадку їх ігнорування пожинання наслідків «гри проти правил», тобто протистояння ним.

Три основні парадигмальні установки, якими в більшості випадків керуються люди – це традиційна, класична світоглядна концепція, тобто бачення світу як результат креації (існування фундаментальних законів), а також модерністська та постмодерністська концепції, кожна з яких в свою чергу відкидають попередню і декларують відсутність можливості існування вищих, регулюючих принципів, що в практичному сенсі, при запровадженні моделей поведінки людини, заснованих на такому світобаченні призводить до негативних, інколи катастрофічних наслідків в житті окремих людей та всього людства.

Методологія сучасної науки постає перед проблемою неспроможності пояснення питань, що виходять за межі встановленої нею матеріалістичної межі пізнання, в той час як в буденній людській діяльності проявляються поняття, які фак-

тично існують, але наукою ігноруються. Саме до таких питань і відноситься факт існування причинно-наслідкового зв'язку в житті людини на основі духовних, морально-етичних принципів. Накопичення факторів негативних проявів такого ігнорування на світовому, масовому індивідуальному та загально-соціальному рівнях ми бачимо вже зараз. Тому сучасна наука, яка сьогодні має статус диктату тенденційних моделей розвитку, потребує перегляду своєї домінантної методологічної парадигми для запобігання світового колапсу, що може бути спричинений ігноруванням духовної каузальності людської діяльності та її наслідків. Згідно вищенаведеного дослідження відповіді щодо посталої проблеми ми можемо знайти в Біблії, де саме в книзі Буття з 25 по 35 розділи з одного боку показано як проявляється причинно-наслідковий зв'язок у випадку ігнорування існування вищих духовних законів, а з іншого представлений шлях повернення до життя згідно з цими вищими законами. Їх порушення призводить до неминучих наслідків, але вони не є вироком, тут людині ілюструється вихід з даної ситуації, починає вказувати на відхилення від правильного шляху та у відповідь на це надає можливості для повернення на нього. Все це ми бачимо в історії патріарха Якова. Слідування життєвим принципам, що відкриті в Біблії запобігає порушенню фундаментальних законів існування світу, а також у випадку їх порушення відкриває шлях до відновлення відносин людини з Богом, що повертає не тільки саму людину до норми, але й оточуючий її світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Введення у Старий Завіт. З нотатками з історії тлумачення Старого Завіту та історії біблійної археології. За ред. М. Мангано. Духовна Академія Апостола Павла, 2007. 528 с.
2. Мурсалова А. С. Спадкове право в авраамічних релігіях. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2016. № 14. С. 74–77.
3. Berković D. Marriage and Marital Disputes in the Old Testament. *Kairos: Evangelical Journal of Theology*. 2018. С. 173–193.
4. Дэвидсон Р. Пламя Яхве. Сексуальность в Библии / пер. з англ. Г. Г. Ястребова. Ексмо, 2015. 1008 с.
5. Цимбалюк О. М. Взаємозв'язок між парадигмою інтерпретації й епістемологією біблійних наративів: Яків – досконала людина : дис. канд. філос. наук : Київ, 2021. 232 с.
6. Малый академический словарь. *Gufo.me – коллекция словарей и энциклопедий*. URL: <https://gufo.me/dict/mas> (дата звернення: 03.08.2022).
7. Толковый словарь Ожегова. URL: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=24212> (дата звернення: 13.08.2022).
8. Савченко В. Н. Початки сучасного природознавства: тезаурус. Фенікс, 2006. 336 с.
9. Дедю І. І. Екологічний енциклопедичний словник. Молд. порада, 1989. 406 с.
10. Философский энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
11. Бондаренко О. В. Ціннісно-аксіологічні фактори вибору моделей економічної поведінки. *Вісник ЮРГТУ (НПИ)*. 2008. № 1. С. 41–44.
12. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Алетеия, 1998. 258 с.
13. Элиаде М. Священное и мирское / Пер. с фр., предсл. и коммент. Н.К. Гарбовского. 1994. 144 с.
14. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба. Київ: Наш формат, 2018. 488 с.
15. Vermeulen T. Notes on metamodernism. *Journal of AESTHETICS & CULTURE*. 2010. Vol. 2. С. 1–14.

16. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Из мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. проф. Івана Огієнка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2013. 1083 с.

REFERENCES

1. Vvedennia u Staryi Zavit. Z notatkamy z istorii tlumachennia Staroho Zavitu ta istorii bibliinoi arkhelohii [Introduction to the Old Testament. With Notes on the History of Old Testament Interpretation and the History of Biblical Archaeology]. Za red. M. Manhano. Dukhovna Akademiia Apostola Pavla, 2007. 528 s. [in Ukrainian]
2. Mursalova A. S. Spadkove pravo v avraamichnykh relihiiah [Inheritance law in Abrahamic religions]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 2016. no. 14. S. 74–77. [in Ukrainian]
3. Berković D. Marriage and Marital Disputes in the Old Testament. *Kairos: Evangelical Journal of Theology*. 2018. S. 173–193.
4. Devidson R. Plamyah Yahve. Seksualnost v Biblii [Flame of Yahweh. Sexuality in the Bible] / per. z angl. G. G. Yas-trebova. Eksmo, 2015. 1008 s. [in Russian]
5. Tsymbaliuk O. M. Vzaimozv'iazok mizh paradyhmoiui interpretatsii y epistemolohiieiu bibliinykh naratyviv: Yakiv – doskonala liudyna [The relationship between the paradigm of interpretation and the epistemology of biblical narratives: Jacob is a perfect man] : dys. kand. filos. nauk : Kyiv, 2021. 232 s. [in Ukrainian]
6. Malyiy akademicheskii slovar [Малій академічний словник]. *Gufo.me – kolleksiya slovarey i entsiklopediy*. URL: <https://gufo.me/dict/mas> (date of access: 03.08.2022). [in Russian]
7. Tolkovyiy slovar Ozhegova [Explanatory dictionary of Ozhegov]. URL: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=24212>. (date of access: 13.08.2022) [in Russian]
8. Savchenko V. N. Pochatky suchasnoho pryrodoznavstva: tezaurus [The beginnings of modern natural science: thesaurus]. Feniks, 2006. 336 s. [in Ukrainian]
9. Dediu I. I. Ekolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk [Ecological encyclopedic dictionary]. Mold. porada, 1989. 406 s. [in Ukrainian]
10. Filosofskiy entsiklopedicheskii slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya, 1983. 840 s. [in Russian]
11. Bondarenko O. V. Tsinnisno-aksiolohichni faktory vyboru modelei ekonomichnoi povedinky [Value-axiological factors of choosing models of economic behavior]. *Visnyk YuRHTU (NPI)*. 2008. no. 1. S. 41–44. [in Ukrainian]
12. Eliade M. Mif o vechnom vozvraschenii [The myth of eternal return]. Aleteyya, 1998. 258 s. [in Russian]
13. Eliade M. Svyaschennoe i mirskoe [Sacred and profane] /Per. s fr., predsl. i komment. N.K. Garbovskogo. 1994. 144 s. [in Russian]
14. Ferhiuson N. Tsyvilizatsiia. Yak Zakhid stav uspishnym [Civilization. How the West became successful] / per. z anhl. V. Tsyba. Kyiv: Nash format, 2018. 488 s. [in Ukrainian]
15. Vermeulen T. Notes on metamodernism. *Journal of AESTHETICS & CULTURE*. 2010. Vol. 2. S. 1–14.
16. Bibliia abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu. Iz movy davnoievreiskoi y hretskoi na ukrainsku doslivno nanovo perekladena [The Bible or the Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments. Literally re-translated from ancient Hebrew and Greek into Ukrainian] / per. prof. Ivana Ohienka. Kyiv: Ukrainske Bibliine Tovarystvo, 2013. 1083 s. [in Ukrainian]